
Flora Tristán

Marina Jakobsen

FILOSOFI OG VIDENSKABSTEORI PÅ
ROSKILDE UNIVERSITETSCENTER

3. Række: Preprints og reprints

2003 Nr. 4

Referee: Ib Martin Jarvad

Flora Tristán

af
Marina Jakobsen
cand.mag., Ph.D

Flora Tristán betragtes som ophavskvinde til den europæiske og den latinamerikanske feminisme og som en af den utopiske socialismes pionérer. Det XIX århundredes store utopiske konstruktioner og bevægelser: anarkisterne, de utopiske og kristne socialister, owenianerne, proudhonisterne og den store utopi, den marxistiske kommunisme, har ifølge forskere sit udspring i Flora Trístans idé om **Arbejderunionen**, titlen på ét af hendes vigtigste værker fra 1843. **Og dog er** hun ikke blevet verdenskendt, historien har ikke ydet hende den smule retfærdighed, hun fortjener, som en kvinde der har haft historisk betydning og indflydelse.

Hun var også bedstemoder til den dansk gifte maler, impressionisten Paul Gauguin, som efter sigende arvede sin bedstemoders rebelske karakter. De havde det til fælles, at de forestillede sig noget andet, en anden verden, som de i deres liv ledte efter. Begge søgte efter en utopi. Bedstemoderen søgte efter et retfærdigt samfund med lighed for alle, et samfund hvor der ikke findes diskrimination og, hvor kvinder og mænd kan nyde absolut lighed og frihed. Barnebarnet derimod søgte efter skønheden, Gauguin ville en verden hvor skønheden var tilgængelig for alle. Gauguin mente, at den vestlige civilisations voldtendenser skyldtes at skønheden var blevet en velbjerget minoritets ejendom. Mens Flora Tristán søgte efter en social utopi, søgte barnebarnet efter en æstetisk utopi. Han er næppe enig med måden den sociale utopi skulle realiseres på: radikal solidaritet.

Men vi skal ikke her beskæftige os med barnebarnet. Derimod se på Flora de Tristán y Moscoso, den kvinde der som feminist, skønlitterær forfatter og som filosof er påfaldende fraværende i kønsforskningen lige såvel som i idehistorien i det hele taget.

Kosmopolitten

Flora Tristán trådte ud af den historiske glemsel i 1925, da Jules Puech forsvarede sin doktorafhandling *La Vie et la Oeuvre de Flora Tristan*. Det blev for alvor begyndelsen til Flora Tristan-forskningen, hvor manuskriptet til *Le Tour de France - journal 1843-44* blev rekonstrueret, dog afbrudt i 1939 ved krigens udbrud. Manuskriptet blev først udgivet i 1970.

Flora Célestine Thérèse Henriette Tristan Moscoso blev født d. 7 april 1803 i Paris. Hendes far, Don Mariano de Tristan var kaptajn i den spanske hær under Karl d. IV. Han tilhørte en gammel spansk familie, som havde etableret sig i Aréquipa, Peru. Familien stammede fra Montezuma, den mexicanske konge, besejret af Hernán Cortez. Floras moder, Anne-Pierre Laisney, var fransk og var emigreret til Bilbao, hvor hun mødte og blev kirkeligt viet til Don Mariano. De flyttede til Paris og deres hjem blev besøgt af intellektuelle, bl. a. Simon Bolívar, Perus senere befrier. Faderen dør, da Flora kun er fire år gammel. Forældrenes ægteskab nåede ikke at blive anerkendt af de civile myndigheder, med den konsekvens for Flora, at hun blev betragtet som uægte barn uden ret til hverken aristokratiske titler eller den formue faderen havde i Peru. Hun voksede op i stor fattigdom, uden mulighed for at tage den uddannelse, hun trængte efter. Hun blev autodidakt. Som syttenårig begyndte hun at arbejde for en litografisk gravør, André Chazal, som hun, tilskyndet af moderen, giftede sig med i 1821. Hun fik to sønner og en datter. En af sønnerne døde tidligt. Ernest (*1824) og Aline Marie (*1825, Paul Gauguins moder), overlevede under barske vilkår og blev taget som gidsler af faderen, under Floras forsøg på at frigøre sig fra ægteskabet, som hun betragtede som et fængsel. Hun begyndte at kæmpe for skilsmisseret og i 1828 lykkedes det for hende at blive officielt separeret fra André Chazal.

Kort efter separationen (1831) rejser hun til London, måske for at undgå Chazals forfølgelse. I London arbejdede hun i tjeneste hos en engelsk familie. Hos denne familie lærte hun engelsk og fulgte med dem på rejse til Italien og Svejts, hun lærte ligeledes de engelske højere klasser at kende. Men det var en hård erfaring for Flora. Det er i denne periode kimen til hendes etiske foragt og afsky for det daværende engelske

samfund bliver lagt, og det kommer til fuld udfoldelse i hendes bog fra 1840, *Promenades dans Londres*.

I begyndelsen af 1833 beslutter hun at rejse til Peru. Hun vil opsøge sin onkel, Don Pio Tristán, den sidste vicekonge af Peru, og landets første præsident, for at bringe orden i arven. Men onklen nægter at anerkende hendes ret til arven og nøjes med at give hende en månedlig pension.

Flora Tristan var inkarneret pacifist. Krig, den mandige måde at blotte sin rå magt på, ligesom dyrene blotter tænder og viser kløer, havde hendes afsky. Og hun begyndte at kritisere de konstellationer i Peru, som holdt en borgerkrig i gang. Fordi det kreolske bourgoisi i kolonierne så op til europæerne og vidste mere om Paris end de vidste om, hvad der foregik i Aréquipa, Peru, opdagede hun, hvilken indflydelse hun kunne øve i visse miljøer. Hun støttede minearbejderne i deres oprørske forsøg på at frigøre sig og overtage minedriften. I Peru så hun ikke alene hvordan caudilloerne kæmpede om magten og tog befolkningen som gidsel i kampen, men også hvordan Europas tilstedeværelse var ensbetydende med udplyndringen af kolonierne og nedbrydelsen af menneskene.

Hun var i Peru i ca. to år. Da hun kom tilbage til Paris slutningen af 1834 skrev hun et mindre essay om *Nécessité de faire bon accueil aux femmes étrangères*, (*Nødvendigheden af at tage godt imod de udenlandske kvinder*) – den burde oversættes til dansk. Højest påkrævet! Hun sendte det til vennen, utopisten Charles Fourier, som hun nærrede stor beundring for, bl.a. fordi han mente, at graden af udvikling og civilisation måles på den frihedsgrad kvinderne opnår i ethvert samfund.

I 1837 udgiver hun sine filosofiske refleksioner og rejseberetninger *Pérégrinations d'une Paria*, to bind på 600 sider. Og det var i denne bog hendes forhold til manden blev offentligt kendt. Han bliver beskrevet som brutal. Hun opnår kort efter den definitive separation og børnene blev tilkendt hendes moder.

I 1838 introducerer vennen, maleren Jules Laure, hende i de litterære og kunstneriske miljøer i Paris. Hun møder bl. a. forfatterinden George Sand, som giver hende øgenavnet *la comédienne*. André Chazal besluttede at hævne sig, og det udfører han ved at skyde hende i hendes bolig på rue du Bac, hvor hun boede og havde sin Salon. Hun blev alvorligt såret i venstre lunge, men overlevede. Chazal blev dømt til 20 tvangsarbejde.

I samme år udgav hun sit første og eneste skønlitterære værk, *Méphis*. Méphis er proletaren, den elsker, hun selv drømte om. Han får en datter med elskerinden Maréquita. Denne datter bliver en kvindelig leder, en kvindelig messias som leder menneskeheden til frigørelse. Denne messias er Floras alter ego.

Det følgende år rejser hun igen til London, møder politiske ledere og oplever at proletariatet rører på sig. Her går det for alvor op hende, at hun er midt i en klassekamp. De engelske arbejderes elendighed og undertrykkelsen af irene gør krav på hendes medfølelse og solidaritet. I *Les Promenades de Londres* forudser hun en social revolution. Og den eneste sten der skulle på plads inden, var at arbejderne, proletarerne forenede sig. Det er her Flora Tristans socialistiske tro ser dagens lys. Hendes vision om erobringen af friheden hang sammen med proletariatets emancipation. Man aner her nogle toner som giver ekko i Marx' og Engels' *Kommunistiske Manifest*, som udkom i 1848. Det var Flora Tristan, som udviklede marxismens grundlæggende idé om, at arbejderklassen qua udbyttet klasse, som kun har sin arbejdskraft at sælge og ingen interesser har at forsvare, er den eneste som kan befri menneskeheden fra uretfærdigheden og udbytningen og begynde en omvæltning ikke blot på det nationale, men internationale plan. Den eneste klasse som tror på en retfærdig verden. Så Marx har drukket af Flora Tristans visdom og spyttede i krukken, for han giver hende ikke et eneste ord kredit, lige bortset fra et par ord i *Den Hellige Familie*. Men i modsætning til Marx, som kun havde øje for proletaren eller industriarbejderen, havde Flora Tristan medfølelse med alle udstødte – og hun var den, der lancerede begrebet de socialt udstødte: sindslidende, børnearbejdere, prostituerede, ældre, indsatte, m.a.o. pjaltproletariatet, som Marx skævede til med foragt. I London blev hun betragtet som en kvindelig messias, som bragte trøst og håb til de ulykkelige, i deres håbløse situation. Hun skulle være den som ville befri kvinden fra mandens slaveri. Hun gav det system, som skaber prostitution, social nød og krig, navnet patriarkat.

Flora Tristán tilegner George Owen og hans bevægelse ét af kapitlerne i *Promenades dans Londres*. Hun mødte ham i Paris og var dybt betaget af hans universalisme. Den nationalistiske småskårenhed og snæversyn, som kun tænkte på frigørelse og velfærd inden for en nations ramme, havde hun kun foragt tilovers for. Det drejede sig om international

solidaritet, eller det som i dag kaldes globalisering fra neden, bl. a. i Verdens Sociale Forum (FMS), som fandt sted sidst i januar i Porto Alegre

I 1843 var Flora Tristan en kendt personlighed i Paris. Hendes Salon på rue du Bac blev frekventeret af forfattere, kunstnere og tyske immigranter, bl. a. Karl Marx, som på det tidspunkt skrev til *Annales franco-Allemande*. Redaktør af dette tidsskrift var Arnold Ruge, som havde mange rosende ord til Flora Tristan. I rue du Bac var Arbejderunionen/Union Ouvrière, altid et varmt emne. **Union Ouvrière** blev ikke alene en støjende bog, som filosofen og økonomien, fourieristen, Victor Considerant, reproducerede en hel passage af i **La Démocratie pacifique**, men tog også form af en årlig publikation, hvor Flora Tristan udbredte sine socialistiske og feministiske ideer. Den kom ikke i store oplag, men nåede vidt omkring de rigtige steder. Hun betragtede dette værk som et blueprint for implementeringen af socialismen, på samme måde som evangelierne havde dannet basis for kirken. I 1844 begyndte hun *Le Tour de France* netop med det formål at udbrede sin idé om den internationale Arbejderunion, i form af selvstyrende kooperativer eller korporationer blandt de franske arbejdere. Arbejdernes skulle skabe fonde til deres emancipation, med fondens midler skulle der skabes arbejderpaladser, som skulle være omsorgshjem for ældre, hospitaler, skoler, steder hvor begge køn på lige fod kunne få professional og intellektuel træning og videregående uddannelse. Hun mødte arbejdere i Lyon, Saint-Etienne, Marseille, Nîmes, Montpellier, Avignon, Toulouse. Da hun kommer til Bordeaux er hun udmattet og syg. Helbredsmæssigt kom hun aldrig helt over skudsårenes virkning. Hun dør den 14 november. Mens pjalteproletarerne i Londons gader kaldte hende messias, kaldte de franske arbejdere hende for deres åndelige moder. Hun talte ikke til arbejderne, men med dem, og hendes sprog var konkret og præcist, hendes måde at forholde sig til dem på var i sig selv overbevisende, hun behøvede ikke at overtale dem. Arbejderne i Lyon sørgede i fjorten dage over hendes død. Og oktober 1848 blev der afholdt en stor højtidelighed for hende af arbejderne i Bordeaux, hvor de rejste et monument for hende på Céléstins kirkegård.

Trods sit barske, men udfordrende liv, så hun sig aldrig som offer, hverken for skæbnen, samfundet eller staten – det franske politi havde hende konstant under overvågning.

Hendes devise var: *Tu veux, donc du peux (du vil, altså kan du)*. Hun var en rebel – i London klædte hun sig ud som mand og gik ind i det engelske parlament, hvor der kun var tilladt adgang for mænd og hunde. Hun forenede teori og praksis, hun var ikke kun aktivist, og heller ikke kun teoretiker, men begge på en gang. Handling uden teori er tom aktivisme, og for mange ord uden praksis er tom ordgyderi. Praksis og teori må gå hånd i hånd og korrigere hinanden. Det har hverken Jean-Paul Sartre eller Pierre Bourdieu opfundet. Flora Tristan blev allerede i sin tid betragtet som en brobygger mellem den utopiske og den videnskabelige socialisme og høstede anerkendelse for sine kønsteorier.

Filosoffen og feministen

Flora Tristan bliver enten betragtet som social- eller kønsteoretiker, og visse steder som forfatter, og kun få steder som filosof i den sparsomme forskning, der findes om hende, og som i øvrigt har haft den uskik at fokusere mere på hendes personlige liv end på hendes intellektuelle bidrag og hendes politiske aktiviteter. Hun er alle disse ting på en gang. Men først og fremmest bør hun betragtes som filosof. Hun var af gode grunde ikke marxistisk, men hendes liv var levet filosofi, en foregribelse af Marx berømte 11. tese om Feuerbach, som siger *at filosofferne har kun fortolket verden; men det handler om at forandre den*. Hun nøjedes ikke med at fortolke verden, hun ville forandre den og viede sit liv til det. Paradiset var måske ikke just lige om hjørnet, men en levende idé i hendes intellekt og hjerte. Og i modsætning til Marx var hun ikke materialist, hun var også en dybt spirituel kvinde med direkte inspiration fra den spanske mystiker og reformator, Tereza af Avila, som hun i øvrigt oversatte til fransk, og af den franske mystiker Mme. Guyon du Chesnoy (Jeanne- Marie Bouvier de la Motte). Flora Tristans spiritualitet var ikke tilknyttet kirken som institution. Den beskrives som en overskridelse af grænsen af hendes individuelle eksistens, for at leve et andet liv, et liv hun betragter som sin mission, og i den transcendent oplevede hun, som Tereza af Avila, øjeblikke af ekstatiske lykkefølelse. For hende skulle kirken destrueres idet hun anså den for at bære en stor del af skylden for kvindens undertrykkelse og for at stå på magtens side. Så kirken som institution kunne man ikke stole på. Men hun havde en del

venner i præstestanden, det var de præster som var engagerede i den socialistiske bevægelse omkring tidsskriftet *L' Avenir*, som blev forbudt af paven.

Flora Tristan bør indgå i rækken af kvindelige tænkere, hun problematiserede kønnet før Simone de Beauvoir og magten før Hanne Arendt. Hun foregreb bl.a. i sin kritik af fornuften, fornuften som instrument til opretholdelse af volden både i sin symbolske og i sin konkrete form. Fornuften kan anvendes til at føre krig og til at legitimere magt og dominans.

Men det er hendes metode, som burde placere hende i kategorien filosof. Hun havde en klar og konsekvent metode, den dialogiske. Det var i dialogen med de udstødte hun kom til erkendelse af deres situation, af samfundet, af magtens undertrykkende strukturer. Hun lærte mere af en intelligent arbejder på to dage end hun ville kunne gøre af de borgerlige curricula i ti år. I hendes dialoger med arbejdere af begge køn nåede de i fællesskab at afsløre solidaritetens befriende styrke. Sokrates kaldte sin metode for jordmoderens metode, Flora Tristan forstod sin som det åndelige moderskab. Denne modus for moderskab forstod hun bl.a. som at bringe kvinderne og arbejderne fra død til liv, fra håbløshed til håb. På samme måde som Jesus oprejste og gav værdighed til de fornedrede, ville hun også gøre det samme for de undertrykte i verden.

For Flora Tristan var Gud fundamentet og sikkerhed for al erkendelse. Erkendelsen for hende kom i stand i en syntese af tro og kærlighed som realiseres i menneskets intelligens. Kærligheden oplyser bevidstheden og inspirerer til sociale handlinger, det er kun den, som kan bringe den sande forståelse af sociale problemstillinger i stand, uden medfølelse kan menneskets elendighed ikke blive forstået. Hun forstod mennesket som et fysisk og spirituelt væsen. Fornuften spiller en meget lille rolle i Flora Tristans socialistiske tænkning i modsætning til nogle af hendes samtidige, som forsøgte af at formulere den videnskabelige socialisme. Sand socialisme var ikke en fornuftskonstruktion, men byggede på lidenskab, tro, medmenneskelige hensyn som fundament. Her mente hun af finde garanti mod alle former for elitisme og bedrevidende arrogance. Desuden mente hun, at det er lidenskaben som skaber forandringen, og ikke distancerede analyser. Hun tog ikke afstand fra teorier, men mente blot at de kræver et engageret og følelsesmæssig element.

For Flora Tristan var socialismen udtryk for den perfekte morallov, for det er kun i socialismen kærligheden kan

realiseres, og således gøre en ende på konflikterne mellem menneskene. Der vil den rå magts tidsalder bringes til afslutning og erstattes af intellektuelle og emotionelle kvaliteter. Socialismen var den naturlige og logiske følge af det kristne budskab.

Hendes feministiske teorier er også klare. Det handler ikke om at skabe yderligere konflikter med manden, men om retfærdighed og om at afskaffe de strukturer som skaber ulighederne og holder både mændene, altså arbejderne, og kvinderne under deres åg. Foreningen af de to halvdele af menneskeheden vil kun finde sted, når kvinderne anerkendes som mandens lige. Derfor skal der solidaritet til mellem de undertrykte.

Flora Tristan ville en anden udviklingsmodel, eller en anden civilisation, fri for al den vold som profittyranniet påtvinger mennesket.

Det er i *Les Pérégrinations d'une Paria*, Flora Tristan udfolder sine filosofiske tanker om menneskets situation, især kvindernes. Men også om troens betydning. Paria er en metafor for udstødelsen af kvinderne og for alle som loven diskriminerer og tillader undertrykkelse af.

Flora Tristan var også meget bevidst om betydningen af Menneskerettighedserklæringen fra 1789; den blev trukket frem ikke blot i hendes samtaler, men også i forfatterskabet.

Den kvindelige Messias

Flora Tristan fortolkede efterhånden sig selv som en fakkelbærer for menneskeheden. Hendes teori om den specifikt kvindelige form for socialisme, som lagde vægt på kærlighed og medfølelse, og hermed også på kvindernes moralske sfære, så hun som uundværlig i den sociale transformationsproces. Hendes bud på den kvindelige socialisme styrkede ligeledes hendes religiøse tro. Hun var ganske overbevist om sin specielle rolle som budbringer af den gode nyhed, dvs. om menneskehedens rigtige vej til en retfærdig og fredelig civilisation. Måske var hun en kvindelig messias, som ville frigøre kvinderne og arbejderne, forene modsætningerne og starte kærlighedens og fredens rige på jorden. Men det skal også fremhæves, at hun betragtede filosofferne Charles Fourier og Saint-Simon som bærere af lignende kvaliteter og indehavere af samme rolle. Begge var

fortalere for kvindernes frigørelse, den var nødvendig for at viderebringe civilisationen. Den næste Messias som en kvinde, er en idé som Saint-Simon og saintsimonisterne opererede med som en profeti.

Temaet om den kvindelige messias udviklede hun i romanen *Méphis*, hvor hovedpersonen, en kvindelig vejleder, trækker menneskeheden ud af dens moralske suppedas. Det er Evas nye datter, hun skal omgøre menneskets syndefald og fuldbyrde frelsen, dvs. frigørelse for de undertrykte.

Flora Tristan opmuntrede kvinderne til at engagere sig politisk, socialt og humanistisk, og argumenterede for, at politik går direkte til sagen selv, og at der ikke er nogen forskel mellem det personlige og det politiske.

I *L'émancipation de la femme*, som udkom posthumt i 1846, genoptager hun ideerne fra *Union Ouvrière*, om nødvendigheden af kvindernes lighed med manden, om afmonteringen af dominansstrukturene, og om kvindernes høje moral og intelligens, en intelligens som forbindes med kvindernes evner til kærlighed og dermed som bærere af kimen til og muligheden for at afstå fra magtanvendelse og misbrug.

Flora Tristan forskningen har været tilbøjelig til at overse hendes filosofiske, politiske/utopiske og religiøse ideer, og fokusere på hendes private liv, som også beskrives parallelt med de øvrige ideer i bl.a. *Pérégrinations d'une Paria*, hvor hendes forhold til ægtemanden André Chazal bliver gennemgået nøje.

Vargas Llosa vil i sin kommende bog, "Paradiset ved næste hjørne", gøre en del ud af hendes saphiske forhold til Olympe Chodzco – som var gift med en af heltene fra den polske uafhængighedskrig. Dette forhold blev afbrudt, da Flora Tristan skulle danne Arbejderunionerne.

Måske skyldes denne fokusering på hendes personlige liv, at det ikke er helt nemt at sætte hende i bås. Hun var visionær, globaliserende, alsidig og oprørsk. Man kan derfor ikke yde hende retfærdighed ved kun at se på hendes forfattertalent, eller ved at systematisere hendes socialistiske, feministiske ideer, osv. Hun ville radikal frigørelse, ikke blot økonomisk, politisk eller kunstnerisk. Flora Tristans entré i den rigtige historie, om den så bliver skrevet fra tabernes synsvinkel, skal baseres på stærk tværfaglig forskning, eller stærk transformativ kritik, i dybde og i bredden, uden at være snæver eller overfladisk. På Sheffield's universitet i England er

der omsider blevet taget fat i Flora Tristan forskningen, *The Flora Tristan project*, netop ud fra disse forudsætninger. I september 2003 vil der blive afholdt en tværfaglig kongres på Sevillas universitet, med emnet historieskrivning ud fra tabernes synsvinkel, med kønsproblematikken som det centrale fokus. Og her vil Flora Tristan blive diskuteret.

Hun er dog allerede anerkendt som den moderne feminisme moder, især af hollandske, tyske og latinamerikanske forskere. Med hensyn til den øvrige arv efter hende, kan det påpeges, at der i Latinamerika, især Peru, er mange kvinde-NGO'er, fællesskaber og kooperativer der er inspireret af Flora Tristans ideer. Flora Tristan er ikke kun til ideer, men også til praksis.

Litteratur

- Tristan, Flora: Peregrinations d'une Paria 1 – 2, Arthus Bertrand, Paris, 1838.
- : Le tour de France, Journal 1843-1844, 1 – 2, Francois Maspero, Paris, 1980.
- : Promenades dans Londres, L. L. Delloye, paris, 1840.
- : Lettres de Flora Tristan, ed. Stephane Michaud, Seuil, Paris, 1980.
- : Union ouvrière, E.D.H.I.S. Paris, 1967.
- Cornu, A & Mönke, W.: Philosophische und sozialistische Schriften 1837-1850, Akademie Verlag, Berlin, 1961.
- Czyba, Lucette: Flora Tristan – De la revolte à l'apostolat du Tour de France, in La Femme au XIXe siècle: Litterature et ideologie, Presses Universitaires De Lyon, Lyon, 1972.
- Moon, S. Joan: Feminism and Socialism – The Utopian Synthesis of Flora Tristan, in Socialist Women: European Socialist Feminism in the Nineteenth And Early Twentieth Centuries, Elsevier North-Holland, New York, 1978.
- Puech, J. L.: La vie et l'oeuvre de Flora Tristan, Paris, 1925.

Marina Jakobsen, Ph.D., forskningsadjunkt, RUC. Medlem af Nord-Syd - interkulturel filosofi dialogforum.

ISSN 0902-901X